

16. DĚJINY USA OD VZNIKU DO KONCE 19. STOLETÍ

1. PRVNÍ OBYVATELÉ, VIKINGOVÉ, KOLUMBUS
2. PRVNÍ OSADY V SEVERNÍ AMERICE, ROZDÍL MEZI SEVERNÍMI A JIŽNÍMI KOLONIEMI
3. SPOR S ANGLIÍ, VÁLKA ZA NEZÁVISLOST, PROHLÁŠENÍ NEZÁVISLOSTI
4. JIH PROTI SEVERU 1861-1865, OBDOBÍ REKONSTRUKCE
5. DOMINANCE USA NA AMERICKÉM KONTINENTĚ

1. PRVNÍ OBYVATELÉ, VIKINGOVÉ, KOLUMBUS

- první obyvatelé přišli na **Aljašku ze Sibiře** přes **Beringovu úžinu** v době ledové před **30 000 až 10 000** lety; postupně se rozšířili po celém kontinentě; jejich potomky jsou **Eskymáci** a **Indiáni**, kteří zde za dobu svého vývoje vytvořili pestrou paletu společností a kultur
- prvními Evropany, kteří dopluli do Ameriky, byli **Vikingové**; kolem roku **1000** se mořeplavec **LEIF ERIKSSON z Grónska** usadil v zemi, kterou pojmenoval **Vinland** (oblast mezi Labradorem a New Jersey)
- druzí evropští objevitelé Ameriky byli **francouzští rybáři**, kteří v průběhu 13. - 14. století vyplouvali dále od břehů kvůli velrybám, ale nechtěli je prozradit (konkurence Holanďanů), proto se na ně zapomnělo
- třetí byl **KRYŠTOF KOLUMBUS** (1451-1512); **karibskou oblast** objevil až koncem 15. století, původně ji považoval za Indii, **nazval ji Zadní Indie** a její obyvatele **Indiány**; své **jméno Amerika** však získala až **po AMERIGOVÍ VESPUCCIM** (1454 - 1512), který ji navštívil později (viz MO č. 11)

2. PRVNÍ OSADY V SEVERNÍ AMERICE, ROZDÍL MEZI SEVERNÍMI A JIŽNÍMI KOLONIEMI

Vznik USA

- *první osadníci* Ameriky byli **Španělé** a **Portugalci**
- *první anglická osada* **Jamestown** vznikla až v roce **1607**, založil ji Sir **WALTER RALEIGH** v oblasti **Roanoke (Virgínie)**
- *první kolonie* v Nové Anglii **Plymouth** vznikla v roce **1620** a založili ji tzv. "**Pilgrim Fathers**", což byli odpadlíci od anglikánské církve
- jiní puritánští osadníci vybudovali poblíž kolonii **Massachusetts Bay**
- další osídlení proběhlo v **Maine, New Hampshire**, dále antipuritánci založené **New Haven** a **Rhode Island**
- **Maryland** byl kolonizován římskými katolíky až v 30. letech 17. století
- r. **1624** založili **Holanďané** na ostrově Manhattan kolonii **New Amsterdam**, r. **1664** ji obsadili **Britové** a přejmenovali ji na **New York**, r. **1665** se od této prosperující kolonie odtrhla **New Jersey**
- další z úspěšných kolonií byla **Pensylvánie**, kterou r. **1682** založil anglický kvaker **WILLIAM PENN**
- dále byly r. **1663** založeny **Severní a Jižní Karolína** a r. **1732 Georgia** (vězení pro dlužníky)
- v 18. století byly tyto nové kolonie zcela napojené na Británii, bránily se proti Francouzům, ale i proti domorodým indiánům, do jejichž teritorií noví osadníci pronikali
- po sedmileté válce **1763** mezi Anglií a Francií připadlo Anglii území mezi **Kanadou** a **Floridou** – **severní osady - kalvinističtí puritáni**, farmářský charakter
- jižní osady - bohatí statkáři**, využívána práce černých otroků na bavlníkových, tabákových a rýžových plantážích
- indiáni zatlačováni stále víc do vnitrozemí
- do poloviny 18. století žilo v amerických koloniích téměř 2,5 milionu obyvatel, většina byla anglosaského původu, nejvíce Angličanů, pak Holanďanů, Němců, Skotů a Irů, minimální bylo zatím vystěhovalectví z jižní a východní Evropy

3. SPOR S ANGLIÍ, VÁLKA ZA NEZÁVISLOST, PROHLÁŠENÍ NEZÁVISLOSTI

- po r. **1763**, kdy byla poražena Francie, se začala objevovat hnutí za nezávislost
- spory začaly odmítáním plateb daní Britům, přes britské zákazy proti osídlování oblastí za Appalačskými horami až po ozbrojené střety (Bostonský masakr v roce 1770)
- američtí osadníci byli omezeni tím, že všechno zboží museli dovážet pouze z Anglie a pouze jejím prostřednictvím mohli vyvážet své výrobky, nemohli tedy volně podnikat, anglická vláda navíc zavedla dovozní cla, na něž Američané odpověděli bojkotem anglického zboží (**1773 „bostonské pití čaje“**)
- britský král se rozhodl potlačit odpor v koloniích silou, uzavřel bostonský přístav, načež radikální zástupci osadníků svolali **1774 do Filadelfie kongres všech 13 kolonií**, na němž prosadili úplný rozchod s mateřskou zemí a vytvořili dobrovolnickou armádu v čele s **GEORGE WASHINGTONEM** (1732-1799)
- r. **1775** vypukla **válka za nezávislost**, zpočátku mělo navrch britské vojsko (americké síly byly špatně vyzbrojeny a odolávaly jen za přispění mimořádné odvahy svých bojovníků, jako byl např. G. Washington, k obratu ve válce proti Britům došlo až v roce 1778, kdy americké vzbouřence začala vojensky i finančně podporovat Francie), v březnu **1776** vytlačil Washington Angličany z Bostonu a **4. července 1776** bylo **ve Filadelfii přijato Prohlášení nezávislosti amerických osad**, které zformuloval **THOMAS JEFFERSON**, čímž **vznikly Spojené státy americké**, založené na základě rovnosti všech občanů
- Angličané pak zaznamenali významné vojenské úspěchy a povstání téměř potlačili, obratem bylo Washingtonovo vítězství **1777 u Saratogy**, po němž Američany finančně podpořili Francouzi, Španělé a Holanďané, kteří chtěli oslabit britskou převahu v koloniích a na moři
- r. **1781** byla anglická armáda definitivně poražena, **1783** uznala Velká Británie nezávislost amerických osad (Versaillský mír 1783), **1787** byla přijata americká ústava, prvním prezidentem byl zvolen **GEORGE WASHINGTON**
- USA se rozšiřovaly západním směrem - **1803** odkoupily od Francie **Louisianu**, na západ pak pronikali noví osadníci (mj. mormoni), kolonizace západních území v 19. století se urychlila za přispění vybudování železnic
- vlny přistěhovalců z Evropy se rozšiřovaly za vidinou svobodného života, získání nových pozemků a ložisek zlata, která se tam nacházela
- tato kolonizace západu s sebou však přinesla téměř úplné vyhlazení původních indiánů - **1830** vydán zákon o vystěhování Indiánů na západ od Mississippi, kde jim měla být zaručena nedotknutelnost, ale nedodržoval se, pomyslná hranice se posunovala víc a víc na západ a následovaly deportace Indiánů do rezervací
- Indiáni se bránili např. **1876** v bitvě **u Little Bighornu** byl **poražen** a zmasakrován **oddíl generála CUSTERA**, od té doby byl postoj k Indiánům zcela nekompromisní
- boj severoamerických kolonií za nezávislost podnítil národně osvobozené hnutí v latinskoamerických koloniích Španělska

Dějiny USA

- zakládající státy: **Massachusetts, New Hampshire, Connecticut, Rhode Island, New Jersey, Delaware, Maryland, New York, Pensylvánie, Virginie, S a J Karolína, Georgia** (13 kolonií na V)
- postupné rozšiřování na západ: na Mexiku získán Texas, Nové Mexiko, Kalifornie, od Španělska koupena Florida, od Ruska koupena Aljaška
- v letech **1812 - 1814** vedli Američané další **válku proti Britům** v Kanadě, Británie ustoupila a Američané posílili svoje pozice na severu
- v následných obdobích se Spojené státy konsolidovaly a začaly rychle růst města New York, Boston, Philadelphia a Charleston
- r. **1819** USA odkoupily od Španělska Floridu, roku **1848** proběhla anexe Texasu a po **americko - mexické válce (v letech 1846-48)** byla připojena Kalifornie, Arizona a Nové Mexiko
- další území byla získána r. **1853** tzv. **Gadsdenskou smlouvou** a v roce **1867** zakoupily Spojené státy od Ruska Aljašku
- osídlování středozápadu trvalo zhruba do 90. let 19. století ve třech vlnách:
1. squatteři a trappeři 2. farmáři 3. obchodníci, řemeslníci, spekulanti

- území od Mississippi na Z bylo osídleno Indiány, byli vykázáni do rezervací – bránili se (např. **1876 v bitvě u Little Bighornu** byl poražen a zmasakrován oddíl generála **CUSTERA**, od té doby postoj k Indiánům nekompromisní)

- přistěhovalci:

- Irové, Angličani, Němci, Skandinávci, od poloviny století Italové, Poláci, Ukrajinci, Židé, na západní pobřeží Číňané a Japonci, z jihu Mexičané a Hispánci
- noví přistěhovalci neznali jazyk, byli vykořisťováni, uzavírali se před nepřátelským prostředím do určitých čtvrtí (Češi a Slováci v Chicagu a v Baltimore)
- stěhování černochoů z jihu na sever (zvlášť po zrušení otroctví **1863**)

- boj proti otrokářství:

otrokářství bylo nejvíce rozšířeno na zaostalejším jihu, kde se uplatňovalo při plantážním zemědělství, v severních státech zrušeno už koncem 18. století, na jihu – v plantážnických státech – se udrželo, **1860** po zvolení **ABRAHAMA LINCOLNA** americkým prezidentem se jižní státy odtrhly a vytvořily v roce **1861 Konfederaci amerických států** (Virginie, S a J Karolína, Tennessee, Arkansas, Mississippi, Louisiana, Texas, Alabama, Georgia, Florida), severní státy to považovaly za porušení ústavy

4. JIH PROTI SEVERU 1861-1865, OBDOBÍ REKONSTRUKCE

válka Severu proti Jihu (občanská válka, válka o Unii) 1861 – 1865

- zpočátku vítězila jižanská armáda generála **LEE**, ale jeho invaze na S byla neúspěšná, námořní blokáda ochromila zásobování Jihu

- **v lednu 1863 Lincoln zrušil otroctví** na povstaleckém území, S vyhlásil všeobecnou mobilizaci a přijímal do armády i černochoy, **v bitvě u Gettysburgu** byl Lee donucen k ústupu, generál **SHERMAN** pustošil Georgii a obě Karolíny, **v dubnu 1865** Lee bezpodmínečně kapituloval generálu **GRANTOVI**, o pár dnů později byl zavražděn Abraham Lincoln

výsledek:

- **Jih** byl zcela **zruinován**
- Unie zůstala jednotná a pod vedením Severu se proměnila v průmyslovou velmoc
- otázka otroctví se změnila v rasový problém
- začíná tzv. **rekonstrukce Jihu**

politický systém USA:

- prezident (velké pravomoce, proto časté atentáty)
- Kongres = Sněmovna reprezentantů + Senát
- Nejvyšší soud
- 2 politické strany

republikáni (z Lincolnova protiotrokářského hnutí, ochrana amerického průmyslu a farmářů, posílení amerického vlivu na kontinentě)

demokraté (volný obchod, proti monopolům)

6. DOMINANCE USA NA AMERICKÉM KONTINENTĚ

- velmocenské snahy USA:

- od 20. let 19. století snaha zabránit rozšiřování evropských kolonií na kontinentě (tzv. **Monroeova doktrína**, na základě níž se USA prohlásily za dominantní mocnost na americkém kontinentě a odmítaly jakékoli vměšování Evropy do záležitostí států Nového světa, heslo Amerika Američanům) a snaha o jejich postupnou likvidaci
- **1898** anexe¹ Havaje
- **1898** válka se Španělskem o Kubu, Portoriko a Filipíny – Španělsko vytlačeno z Latinské Ameriky, Karibiku a Tichomoří, USA nové země nepřipojily, ale vytvořily formálně samostatné republiky, ovšem hospodářsky závislé na USA

¹ anexe – násilné připojení jednoho státu nebo části jeho území jiným státem

- USA zasahovaly do záležitostí všech zemí západní polokoule (např. vytvoření samostatného státu Panama odtržením od Kolumbie poté, co kolumbijský parlament odmítl USA pronajmout Panamskou šíji s dostavěným Panamským průplavem, který byl vystavěn ing. **LESSEPSEM** a otevřen **1914**)
- vnitřní politika:
 - prezident **ANDREW JOHNSON** pokračoval v Lincolnově umírněné politice (černoši získali občanská práva i právo volit)
 - za prezidenta **GRANTA** korupční období, fungování Ku-Klux-Klanu a lynče, rasová segregace zatlačila černochoy zpět do nerovnoprávného postavení
 - kapitálová expanze, průmyslový růst, z nicotných podniků obří koncerny (**Rockefeller, Carnegie**)
 - prezident **THEODOR ROOSEVELT** jako 1. státník dostal **1906 Nobelovu cenu za mír** (zprostředkování míru mezi Ruskem a Japonskem), 1904 prohlásil celou západní polokouli za sféru vlivu USA

Dějiny USA (20. století)

Za 1. světové války v Evropě prezident USA **WOODROW WILSON** (1856-1924) vyhlásil neutralitu, avšak v roce 1917 byly USA do války vtaženy. Po válce ještě zesílil izolacionismus USA, které odmítly vstoupit do Společnosti národů. Od roku **1920** po přijetí **Volsteadského zákona** byl zakázán prodej alkoholu a zavedena **prohibice**, která však vedla ke zvýšení organizovaného zločinu. Roku **1929 krach na newyorské burze** („černý pátek“) ukončil hospodářskou konjunkturu. Následovala velká hospodářská krize a sociální bouře. **FRANKLIN D. ROOSEVELT** (1882-1945) a jeho ozdravný program "**New Deal**" měl jen omezený úspěch a prosperita USA byla obnovena až po 2. světové válce. Od roku **1935** obnovily USA svoji neutralitu a i při vypuknutí **2. světové války** omezily svoji pomoc na zásobování Británie a Francie zbraněmi. Do této války byly **vtaženy** až v roce **1941**, kdy **Japonsko zaútočilo** na jejich námořní základnu na Havaji **Pearl Harbor**. Američané přispěli k vítězství ve 2. světové válce. Poprvé použili atomovou bombu proti Japonsku.

Po válce se USA postavily do čela západních států ve "**studené válce**" proti Sovětskému svazu. Ozdravným "**Marshalovým plánem**" pomohly zrekonstruovat západní Evropu a Japonsko. V roce **1949** se podílely na vytvoření protiváhy proti komunistické expanzi, paktu **NATO**. V 50. letech proběhly pod hrozbou komunismu i v USA politické čistky. USA za **JOHNA FITZGERALDA. KENNEDYHO** provedlo nevydařenou **invazi na Kubu**, kde zabránilo Sovětskému svazu instalaci jaderných zbraní. USA se také zavázaly chránit před komunismem Jižní Vietnam, což po zavraždění Kennedyho v roce **1963** vedlo k **válce v Indočíně**, kde byly **USA politicky poraženy** a v roce **1974** vojenské síly staženy.

Spojené státy této doby dosahovaly úspěchů ve vědě a technice (v roce **1969 přistání na Měsíci**), vrcholil zde boj za lidská práva amerických černochoů (**Martin Luther King** 1929-68). Po korupčním skandálu **Watergate** v roce **1974** rezignoval prezident **RICHARD NIXON** (1913-94) a započala rozsáhlá společenská krize. **Ropná krize** v 70. letech 20. století na **Blízkém východě** otřásla i americkou ekonomikou. Mírné oživení v 80. letech však opět završily konflikty na Blízkém východě. V roce **1990** se USA účastnilo **vojenských operací v Kuvajtu**.

Velká Británie a počátky britského impéria

- **1707** vzniká na britských ostrovech **Spojené království Velké Británie**, v němž od roku **1714** vládne **hannoverská dynastie** respektující svobodné volby do parlamentu, svobodu náboženského a politického vyznání a svobodu podnikání, Británie se tak stává zemí bez politického a náboženského útisku, bohatnoucí díky převaze na moři a klidné vnitřní situaci
- rozvíjí se textilní a železářský průmysl (vylepšení parního stroje, zdokonalení tavby železné rudy ve vysoké peci), v blízkosti vodních toků a uhelných ložisek vznikají nová průmyslová střediska **Manchester, Leeds, Birmingham, Sheffield**
- v zahraniční politice největším soupeřem Francie – v koloniích soupeřily hlavně v Severní Americe, v západní Africe a v Indii a jelikož byla Anglie silnější na moři, vyšla ze souborů vítězně – získala Kanadu,

převahu v obchodu s Indií a s africkými otroky na americké trhy, odkud dovážela třtinový cukr, tabák, rum, kávu, kakao, ...

- **britské kolonie**: 1607 Virginie v Severní Americe, dále Irsko, Bermudy, Bahamy, Jamajka, 1704 Gibraltar, 1763 Indie a Kanada (na francouzský úkor), na východním pobřeží mezi Kanadou a Floridou třináct anglických osad, od 1788 posílání trestanci do kolonií v Austrálii a na Novém Zélandě (původně do Ameriky, ale nově vzniklá republika již o britské trestance nestála)

- po sedmileté válce **1763** mezi Anglií a Francií připadlo Anglii území mezi Kanadou a Floridou – **severní osady** osídlené kalvinistickými puritány měly farmářský charakter, **jižní** ovládané bohatými statkáři využívaly práce černých otroků na bavlníkových, tabákových a rýžových plantážích; indiáni zatlačováni stále víc do vnitrozemí; do poloviny 18. století žilo v amerických koloniích téměř **2,5 milionu obyvatel**, většina byla **anglosaského původu**, nejvíce Angličanů, pak Holanďanů, Němců, Skotů a Irů, minimální bylo zatím vystěhovalectví z jižní a východní Evropy